

**BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING INTELLEKTUAL RIVOJLANISHIDA
ERTAK TERAPIYA USULIDAN FOYDALANISH TEXNOLOGIYASI**

Sultanov Turdali Muxtaraliyevich
Boshlang'ich ta'lim fakulteti dotsent v.b.
Chirchiq davlat pedagogika universiteti
Paxriddinova Sevinch Bahodir qizi
Boshlang'ich ta'lim fakulteti
4- bosqich talabasi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti

Annotatsiya: *Ushbu maqola boshlang'ich sinf o'quvchilariga ertak terapiya usulidan foydalanib ularni tarbiya qilish haqida .*

Kalit so'zlar: *Terapiya, ertak, qahramon, psixologiya, rivojlanish*

Kirish.

Mamlakatimizni 2017 — 2021-yillarda rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi doirasida o'tgan davr mobaynida davlat va jamiyat hayotining barcha sohalarini tubdan isloh etishga qaratilgan 300 ga yaqin qonun, 4 mingdan ziyod O'zbekiston Respublikasi Prezidenti qarorlari qabul qilin. Taraqqiyot strategiyasida ta'lim sifatini oshirish bo'yicha belgilangan vazifalar doirasida 2022-yilda:

a) 1-apreldan boshlab nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlari va maktablarga farzandlarini yuborayotgan ota-onalarning oyiga 3 million so'mgacha bo'lgan to'lovlari daromad solig'idan ozod etilsin.

Moliya vazirligi (T. Ishmetov) Davlat soliq qo'mitasi (Sh. Kudbiyev) bilan birgalikda ikki oy muddatda Soliq kodeksi va boshqa qonunchilik hujjatlariga tegishli o'zgartirishlar kiritishni nazarda tutuvchi normativ-huquqiy hujjatlar loyihalarini Vazirlar Mahkamasiga kiritilsin;

b) o'rta ta'lim tizimini zamon talablariga moslashtirish maqsadida: umumiy o'rta ta'lim muassasalarida darsliklarni yangilash dasturini amalga oshirish uchun Davlat budjetidan 605 mlrd so'm ajratilsin;

141 mingta yangi o'quv o'rinlari yaratilsin va ularning soni 2026-yil yakuniga qadar 6,4 milliongacha yetkazilsin.

Xalq ta'limi vazirligi (B. Saidov) Moliya vazirligi (T. Ishmetov), Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi (N. Xusanov) hamda boshqa manfaatdor vazirlik va idoralar bilan birgalikda yangi o'quv o'rinlarini yaratish va maktab o'quvchilarini kasb-hunarga o'qitish bo'yicha choralarni ko'rib borsin. Jadal suratlarda dunyo ta'lim taraqqiyoti rivojlanishi avvalo ta'lim jarayoniga innovatsion va kreativ yondashuvni talab qiladi. Xorij rivojlangan mamlakatlarida , jumladan AQSH,Kanada ,

Possiya ,Fillandiya ,Yaponiya kabi davlatlarda o'qitish jarayonlari innovatsion- kreativ yondashuv asosida amalga oshirib kelmoqda.

Mazkur xolatni chuqur taxlil qilgan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti SH.M.Mirziyoyev 2019- yil 23- avgustda xalq ta'lim , oliy ta'lim xodimlari bilan bo'lgan muloqotda uzluksiz ta'lim tizimida olib borilishi kerak bolgab dolzarb vazifalar haqida fuqr yuritib "... muassasalarida faoliyat olib boryotgan o'qituvchilarning obro'sini ko'tarish , shu bilan bir qatorda bugun o'qituvchilarning o'zlari ham ta'lim – tarbiya jarayoniga yangicha ijodiy yondashishi lozim" [1] –degan bir qator fikrlarini bildirib o'tdi.

O'zbekiston Respublikasi o'z mustaqilligini yil sayin mustahkamlab borar ekan, shu yurtning tayanchi, kelajagi bugungi avlodning bilimli,o'qimishli sog'lom ma'naviyatli barkamol yetuk shaxs bo'lib ulg'ayishiga bog'liqdir. Insonning ruhiyati, hissiyotlarini, ta'lim va tarbiya jarayonida mustaqil ishtiroki, ichki kechinmalarini, faol shaxs sifatidagi o'z-o'zini shakllantirish samaradorligini oshirishda psixologiya fani va uning metodlari muhim rol o'ynaydi.Ta'lim va tarbiya jarayoni bolaga yoshlik chog'idan singdirilib borilar ekan, biz singlimiz, ukamiz, farzandimizni ijtimoiy hayotning har jabhasida o'z o'rnini topa olmog'i uchun o'z xulqi va odobi ila yoinki, bilimi va kasbi ila mahallamiz, shahrimiz va yurtimizga foydasi tegadigan barkamol avlod bo'lmog'I uchun, boshlang'ich sinf o'qituvchisi ta'lim va tarbiya jarayoning faol ishtirokchisi sifatida astoydil harakat qilmoqlari lozim.Bu borada biz ertak terapiyasidan foydalanish orqali o'quvchilarda tarbiyani shakillantsak bo'ladi

Ertak terapiyasi, ehtimol, psixologiyaning eng bolalarcha usuli va, albatta, eng qadimiylaridan biridir. Zero, ota-bobolarimiz ham farzand tarbiyalash chog'ida jinoyatchi bolani jazolashga shoshilmay, unga ertak aytib berishgan, shundan qilmishning mazmuni oydinlashgan. Ertaklar axloqiy va axloqiy qonun bo'lib xizmat qilgan, bolalarni baxtsizliklardan himoya qilgan, qanday yashashni o'rgatgan. Ertakning inson hayotiga qanday ta'sir qilishini bilib, siz bolangizga juda ko'p yordam bera olasiz. Uning qayta-qayta o'qishni so'ragan sevimli ertaki bormi? Shunday qilib, bu ertak bola uchun juda muhim masalalarga to'xtalib o'tadi. Ertak terapiyasi mashg'ulotlari bolani ushbu ertak syujetiga nima jalb qilishini, qaysi qahramonlar unga ko'proq yoqishini, nima uchun u ushbu ertakni tanlaganini tushunishga yordam beradi. Vaqt o'tishi bilan bolaning ma'lum bir ertakga qaramligi o'zgaradi va bu chaqaloq o'sadi, rivojlanadi va yangi hayotiy savollarni tug'diradi. Psixologlarning tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, bolaning hayoti sevimli ertaklarida dasturlashtirilgan. "Menga eng sevimli ertakingiz nima ekanligini ayting, men sizga kimligingizni aytaman" - psixoanalitiklarning mashhur maqolini shunday ifodalagan. Ota-onalar ertak terapiyasini mustaqil ravishda o'rganishlari mumkin, ammo psixologik maslahat hali ham zarar qilmaydi. Bolaning xulq-atvoriga yumshoq ta'sir qilish uchun psixolog maxsus ertaklarni tanlaydi.Psichologlarning tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, bolaning hayoti sevimli ertaklarida dasturlashtirilgan. "Menga eng sevimli ertakingiz nima

ekanligini ayting, men sizga kimligingizni aytaman" - psixoanalitiklarning mashhur maqolini shunday ifodalagan. Ota-onalar ertak terapiyasini mustaqil ravishda o'rganishlari mumkin, ammo psixologik maslahat hali ham zarar qilmaydi. Bolaning xulq-atvoriga yumshoq ta'sir qilish uchun psixolog maxsus ertaklarni tanlaydi. Ertak terapiyasi uchun ertaklar boshqacha tanlanadi: rus xalq va mualliflik, maxsus mo'ljallangan psixo-tuzatish va meditatsion ertaklar va boshqalar. Ko'pincha psixolog bolaga o'zi ertak yozishni taklif qiladi. Bola tomonidan va bola uchun ertak yozish ertak terapiyasining asosidir. Ertak orqali siz bolalarning o'zlari bilmagan yoki kattalar bilan muhokama qilishdan uyaladigan bunday tajribalari haqida bilib olishingiz mumkin. Ertak orqali, masalan, maktabgacha yoshdagi bolaning ota-onasining ajrashishiga munosabati haqida bilib olish mumkin. Bolaligimizda hammamiz ertak tinglashni yaxshi ko'radik. Kayfiyatga qarab, bolalar o'zlarini u yoki bu qahramon sifatida tasavvur qilishlari mumkin; va qor malikasi o'zining chidab bo'lmasligi va sovuqqonligi bilan, keyin olovli yurakli Gerda, hech qanday to'siqlar oldida chekinmaydi, keyin Bremen musiqachilaridan malika. Endi ko'plab o'qituvchilar o'z amaliyotlarida ko'plab ota-onalar ertaklarni o'qimasliklari bilan duch kelishmoqda. Lekin bu juda muhim! Ertaklarda bolalar o'z qalblarining parchalarini, hayotlarining aks-sadolarini topadilar. Qolaversa, ertaklar bolada umid uyg'otadi. Bola yangi yil arafasida sovg'alar olib keladigan sehrli Santa Klausga qanchalik uzoq ishonsa, uning hayotga bo'lgan qarashi shunchalik optimistik bo'ladi. Bolalar ba'zi muammolarga duch kelishadi, ular bizga, kattalarga murojaat qilishadi, lekin ko'pincha biz taklif qilayotgan usullar ularga mos kelmaydi. Keyin ular biz ularga yordam bera olmaymiz degan xulosaga kelishadi. Va bolani allaqachon bosib olgan to'plangan qayg'u, g'azab, g'azab yoki quvonch bilan nima qilish kerak? Va bu erda ertak terapiyasi yordamga kelishi mumkin. Nima u? Bu bir xil ertaklar, faqat qandaydir muammoga qaratilgan. Bu bola tez-tez duch keladigan muayyan vaziyatlar haqida hikoya bo'lib, u bolada paydo bo'ladigan his-tuyg'ularni ham tasvirlaydi, ular butunlay boshqa hayotiy voqealar bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Bu erda tasavvur muhim rol o'ynaydi. Katta maktabgacha yoshda ikkita eng muhim funktsiya va uning rivojlanish yo'nalishlari namoyon bo'ladi. Birinchisi, belgi-ramziy faoliyatning rivojlanishi bilan bog'liq bo'lib, bolaning ixtiyoriy diqqatini, xotirasini va mantiqiy tafakkurini o'zlashtirishda tasavvur mexanizmlarining roli bilan belgilanadi. Tasavvurning ikkinchi funktsiyasi, taxminiy kashfiyotchi samarali kognitiv faoliyat bilan bog'liq bo'lib, bolaga inson faoliyatining ma'nosini, uning atrofida gilarining xatti-harakatlarini va o'zi va boshqalar uchun o'z harakatlarini tushunish va his qilish imkonini beradi. harakatlar va ularning oqibatlarining ma'nosini his qilish. Bu bolaning axloqiy sohasini tashkil etuvchi atrof-muhitga ma'lum bir mazmunli hissiy munosabatni shakllantirish bilan bog'liq. Uch yoshdan olti yoshgacha bo'lgan bolalarning aqliy rivojlanishi majoziy fikrlashni shakllantirish bilan tavsiflanadi, bu bolaga ob'ektlar haqida o'ylash, ularni ko'rmagan taqdirda ham ularni ongida taqqoslash imkonini beradi. Bola o'zi shug'ullanayotgan voqelikning modellarini shakllantirishni, uning

tavsifini qurishni boshlaydi. U buni ertak yordamida bajaradi. To'rt yoki besh yil - bu ajoyib fikrlashning apogeyidir. Ertak - bu bola atrofdagi voqelikni talqin qiladigan belgilar tizimi. Ertak terapiyasi psixoterapevt va psixologlar usuli bo'lishiga qaramay, ota -onalar ham bu uslubni qo'llashlari mumkin. Bu umuman qiyin emas, lekin ajoyib natijalar beradi! Agar siz qanday qilib o'ralgan uchastkalarini o'ylab topishni bilmasangiz, xavotir olmang: bu umuman talab qilinmaydi. Siz bolangiz uchun eng yaxshi ertak terapevtisiz, chunki sizdan boshqa hech kim uning muammolari va tajribalarini yaxshi bilmaydi. Va yozma yordam uchun siz har doim kitoblarga va Internetga murojaat qilishingiz, ushbu mavzu bo'yicha boshqa ertaklarni o'qishingiz va keyin o'zingiznikini o'ylab topishingiz mumkin.

Ertak terapiyasini qanday to'g'ri ishlatish kerak?

Farzandingiz bilan gaplashadigan asosiy mavzuni aniqlang. Sizning muammoingiz nima? Bu har qanday narsa bo'lishi mumkin: bola qorong'ilikdan qo'rqadi, o'yinchoqlar tashlaydi, janjal qiladi, ota -onasi bilan qasam ichadi, bolalar bog'chasiga bormoqchi emas, mushukni ranjitadi.

Ertak qahramoni bilan kelish. Agar u dastlab "yomon" bo'lsa (u bezorilik qilgan, jang qilgan, itoat qilmagan), demak bu sizning bolangiz bo'lmasligi kerak. Bosh qahramon o'g'lingiz yoki qizingizga o'xshab qolsin. Agar siz qahramonga o'zingizga singdirmoqchi bo'lgan sifatni bersangiz (masalan, u juda muloyim yoki hamma zaiflarning himoyachisi), siz bolangizni bosh qahramonga aylantirasiz.

Tafsilotlar muhim. Bolaning atrofidagi haqiqatni, fe'l -atvorini, odatlarini iloji boricha aniq tasvirlashga harakat qiling.

Endi - syujet. Bu oddiy bo'lishi kerak. Masalan, qahramon noto'g'ri ish qildi, bu esa atrofdagilarni qattiq xafa qildi. Bir peri keldi va qandaydir tarzda uni jazoladi. Qahramon xatolarini tushundi, tuzatdi, ko'ngli to'ldi, hamma xursand bo'ldi, ayniqsa ota -onasi. Ertak terapiyasi psixoterapevt va psixologlar usuli bo'lishiga qaramay, ota -onalar ham bu uslubni qo'llashlari mumkin. Bu umuman qiyin emas, lekin ajoyib natijalar beradi! Agar siz qanday qilib o'ralgan uchastkalarini o'ylab topishni bilmasangiz, xavotir olmang: bu umuman talab qilinmaydi. Siz bolangiz uchun eng yaxshi ertak terapevtisiz, chunki sizdan boshqa hech kim uning muammolari va tajribalarini yaxshi bilmaydi. Va yozma yordam uchun siz har doim kitoblarga va Internetga murojaat qilishingiz, ushbu mavzu bo'yicha boshqa ertaklarni o'qishingiz va keyin o'zingiznikini o'ylab topishingiz mumkin.

Xulosa

Ertak terapiyasida arziyas narsalar haqida yolg'on gapirishni yaxshi ko'radigan bola "Bouncer quyon" ertakini o'qishi kerak;

beparvo va o'ynoqi - "Dunnoning sarguzashtlari";

xudbin va ochko'z bola uchun "Baliqchi va baliq haqida" ertakini tinglash foydali bo'ladi;

qo'rqqoq va qo'rqinchli - "Qo'rqqoq quyon" ertagi va boshqalar.

Qahramonning bola bilan o'xshashligini aniq ko'rsatma - chaqaloq o'zi xulosa chiqaradi.

Bolaning yosh muammolarini jazo kabi samarasiz usulga murojaat qilmasdan, terapevtik ertaklar yordamida hal qilishga harakat qiling.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mansurovich, S. S. (2022). METHODOLOGY OF ORGANIZING PHYSICAL EDUCATION LESSONS THROUGH DIGITAL TECHNOLOGIES. EUROPEAN JOURNAL OF MODERN MEDICINE AND PRACTICE, 2(4), 107111.
2. Salixov, S. M., & Salixov, T. M. (2022). Musobaqa oldi sportdagi stress va tayyorgarlikning psixologik tomonlari. Science and Education, 3(4), 1039-1044.
3. Salixov, S. M., & Nosirova, L. S. (2022). Hissiy irodaviy boshqaruv namoyon bo'lishining yosh va jins xususiyatlariga bog'liq o'zgarishi. Science and Education, 3(4),
- 4..Mirziyoyev.Sh.M ta'lim tarbiya jarayoniga investitsiya kiritishga oid g'oyaviy so'zlaridan
- 5.Mirziyoyev.Sh.M Mamlakatimiz 2017- 2021 -yillarda rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi
- 6.Xaydariv .I.F Xalilova .I.N. Umumam psixalogiya.2009
- 7.Toxirova G " Yosh va pedagogik psixalogiya"2016
- 8.Qodirova, D. M. (2021). YOSH OILALARDA OILAVIY MUNOSABATNING SHAKLLANISHINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI. Oriental Art and Culture, (8), 179-183.